

2023 Yılı Kalehisar Ören Yeri Arkeolojik Kazı Çalışmaları Kalehisar Ruins Archeological Excavation Works in 2023

Mustafa Kemal ŞAHİN*

Özet

2023 yılı çalışmalarında 112/262 parselde bulunan alanda B2 ve B4 açmalarında çalışmalara devam edilmiş, olası yapının kuzeydoğu ve batı yönünde duvar izleri belirlenmiştir. Kuzey yönünde bir mezar yapısı belirlendi ve bu yönde çalışmalara devam edilerek tabut içerisinde gömüldüğü anlaşılan insan iskeleti antropolojik çalışmalarla sağlam şekilde ortaya çıkarıldı. Dönem tespiti için Carbon 14 yöntemi için örnekler alındı. Diğer yönden aynı açmanın batı yönünde sekiz parçadan oluşan kırık bir kap ele geçti. 2022 yılında aynı alanda sağlam şekilde akndilin bulunması bu alanın önemini yansıtmaktadır. B4 açmasında da dağınık durumda olmak üzere birey iskeletlerine rastlanıldı. Sağlam durumda bir olasılıkla çocuk iskeleti olduğu anlaşılan mezar yapısı ortaya çıkarıldı. Olası yapının kuzey ve güney yönlerinde düzenli olmayan mezar yapılarının varlığı sorunlu olan bu durumun aydınlatılması yönünde çalışmalarımız sürmektedir. Kandil ve kap parçalarının varlığı ise Kalehisar ören yerinin seramik ve çini üretim yeri olduğunun kanıtı olmakla birlikte ilerdeki çalışmalar için de umut verici gelişmeler olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Çorum, Kalehisar, Arkeolojik kazı, seramikler*

---

* Prof. Dr. Mustafa Kemal Şahin; Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü. AYDIN E. Posta: mksahin@adu.edu.tr ORCID: 0000-0002-3487-6436
DOI: 10.32704/9789751751683.2024.0399

Abstract

During the 2023 studies, work continued in the B2 and B4 trenches in the area located on parcel 112/262, and the Wall traces of the possible structure were identified in the northeast and West directions. A grave structure was identified in the north directions and studies continued in this direction, and the human skeleton, which was understood to be buried in a coffin, was unearthed intact through anthropological studies. Samples were taken for Carbon 14 management to determine the period. On the other hand, a broken vessel consisting of eight pieces was unearthed on the western side of the same trench. The solid presence of real currency in the same field in 2022 reflects the importance of this field. A tomb structure was unearthed in good condition, possibly containing a child's skeleton. Our work continues to shed light on the problematic situation of the presence of irregular tomb structures on the north and south sides of the possible structure. The presence of oil lamp and vessel fragments is evidence that the Kalehisar ruins are a ceramic and tile production area, and they are considered promising developments for future studies.

Keywords: *Çorum, Kalehisar, Archaeological excavation, ceramics*

Çorum İli, Alaca İlçesi, Mahmudiye Köyü, Kalehisar Ören Yerinde 20 Temmuz 2023-04 Eylül 2023 tarihleri arasında, 112/262¹ numaralı parselde yer alan yapının tespiti için kazı öncesinde gerekli belgelendirme ve temizlik çalışmaları yapılmış, alan plan kare sistemi içerisinde 10.00x 10.00 m. boyutlarında bölümlere ayrılarak çalışmalar sürdürülmüştür. 2019 yılında yaptığımız jeo-manyetik araştırmalar sonucunda belirlenen yapının yoğun olduğu alanda söz konusu yapının bulunması, kent merkezinde belirlenen yeni bir yapının varlığını kanıtlamaktadır.

Dolayısıyla şu anda han/saray (?) olduğu düşünülen yapının belirlenen kısımlarının varlığı, ileride yapılacak çalışmalar ve kentin öneminin ortaya konulması yönünden de önem taşımakta, daha da önemlisi kent olduğu düşüncesinin kanıtını oluşturuyor. Özellikle çini ve sırlı seramik ve gelişmiş kalitede seramiklerin varlığı bu yapının önemini yine ortayakoyuyor. Diğer yandan medrese, han ve 112/262 numaralı parseldeki yapının duvar örgü tekniği moloz taş+ kırma taşın dönüşümlü kullanılması yönüyle benzerlik göstermesi, aynı süreçte XIII. yüzyılın içerisinde yapıldığı düşüncesini oluşturmaktadır. Doğallıkla ilerideki süreçte yapılacak arkeolojik kazı çalışmaları ile söz konusu yapının işlevsel özelliğinin belirginleştirilmesi yapı ile ilgili daha geniş değerlendirmelerin yapılmasını sağlayacaktır.

Orta Bölgesi içerisinde Anadolu Selçuklu dönemi yapılaşma oranının belirlenmesi yönünde günümüze gelen ve gelemeyen 180 yapının varlığının belirlenmesi bu yönden önemlidir (Şahin, 2014, 369-419). Çorum özelinde yapılan çalışmalarda Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılaşma sayısında önemli oranda bir artışın olduğu saptamakla birlikte (Şahin, 2008, 641-655.; Şahin, 2018, 177-200.; Şahin, 2021a, 547-560), Kalehisar bilinen ötesinde bilinmeyen yapıların varlığı yönüyle önemli bir kent olarak belirlemekte, bu da doğal olarak Çorum'un önemini ortaya koymaktadır.

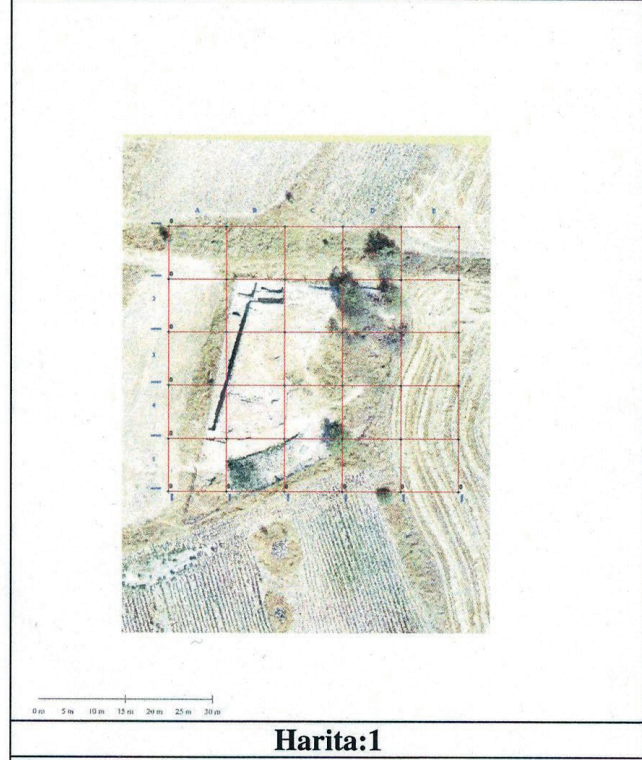
Genelinde *Orta Çağ Anadolu Türk Sanatı Arkeoloji*, özelinde *Anadolu Selçuklu Sanatı ve Arkeolojisi* oluşumunun yerleştirilmesi, Anadolu'da Selçuklu dönemi içerisinde sanatsal ortamın anlaşılması, dönem sanatının ortaya konulması son derece de önemli bir konudur. Bu nedenle Kalehisar'da yapılan ve devam edecek olan çok yönlü (multidisipliner) bilimsel çalışmalar büyük katkı sağlayacak yöndedir (Şahin, 2023b, 605-620).

07.07.2022 tarih ve 577 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 24.05.2023 tarih ve E-94949537-160.01.01-3816667 sayılı yazıları gereğince Çorum İli, Alaca İlçesi, Mahmudiye Köyü, Kalehisar Ören yerinde (112/262 numaralı parselde); 10 Temmuz- 17 Temmuz 2023 tarihleri arasında kazıya hazırlık çalışmaları gerçekleştirilmiş, *Doç. Dr. Mustafa Kemal Şahin başkanlığında ve Çorum Müzesinden Bakanlık Yetkili Temsilcisi Firdevs Yıldırım ve aşağıda belirtilen ekip ile birlikte* 20.07.2023- 04.09.2023 tarihleri arasında Çorum İli, Alaca İlçesi, Mahmudiye

¹ Belirtilen alan genel kazı alanı haritasında (H/I 7-8, 9-10) bulunmaktadır. Daha öncesinde yapılan çalışmalarda J-11 olarak adlandırılmıştır.

² Doç. Dr. Mustafa Kemal Şahin (Sanat Tarihçi) (**Kazı Başkanı**- Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi- Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sanat Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü-Kazı Başkanı), **Firdevs Yıldırım (Bakanlık Yetkili Uzmanı- Çorum Müzesi**, Prof. Dr. Serpil Eroğlu Çelebi (Antropolog) (Ankara-Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü Öğretim Üyesi), Prof. Dr. M. Erkut Kara (Veteriner Hekim) Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Dr. Öğretim Üyesi Beste Çok (Sanat Tarihçi) (Kütahya- Dumlupınar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi El Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi) (**2.Kazı Başkan Yardımcısı**), Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Nurullah Alkan (Harita Mühendisi) (Çorum- Hitit Üniversitesi Osmancık Meslek Yüksek Okulu Öğretim Üyesi), Arş. Gör. Ali Rıza Bilgin (Sanat Tarihçi) (Is-

Köyü, Kalehisar Ören yerinde mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait (Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü)³ olan (112/262 numaralı parselde/Konum:40 derece16 dakika 02.8.N 34 derece 42 dakika 54.6 E) arkeolojik kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir⁴ (Harita:1, Resim:1,3).

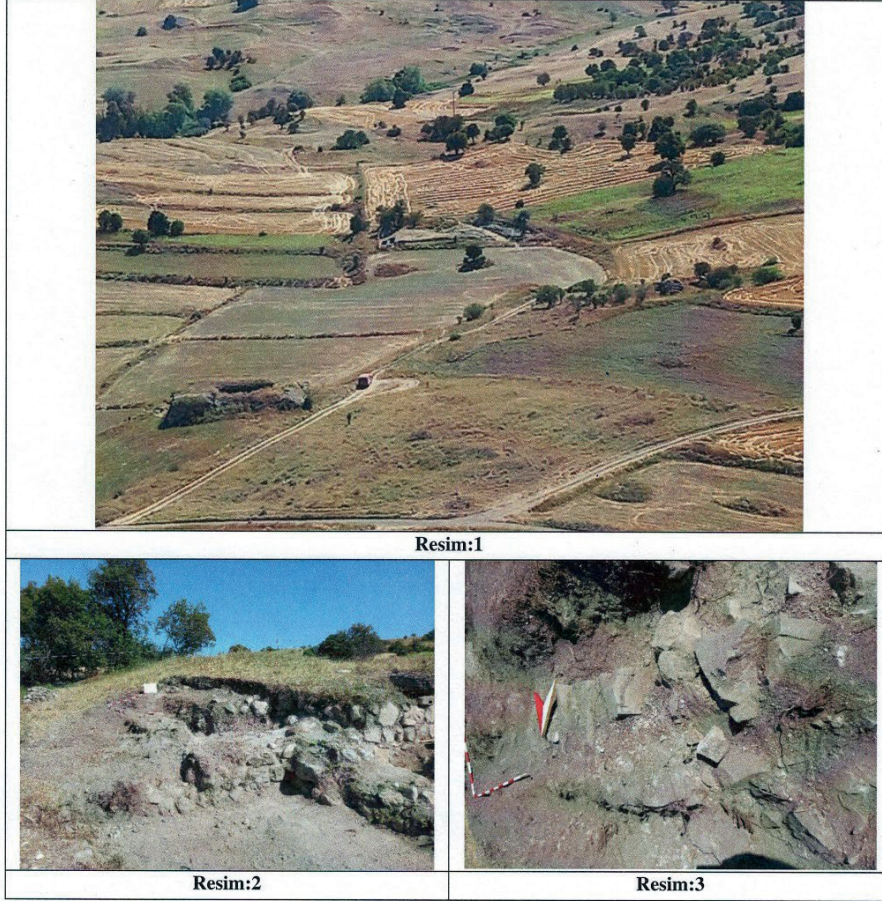
Harita:1

parta Süleyman Demirel Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Elemanı- (1.**Kazı Başkan Yardımcısı**), Arş. Gör. Adem Sevim (Yozgat Bozok Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü), Dr. Öğr. Üyesi Sercan Kayın (Jeolog) Gümüşhane Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu), Arş. Gör. Sevgi Kübra Demirel (Tarihçi) (Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Elemanı), Öğr. Gör. İbrahim Murat Ozulu (Harita Mühendisi) (Çorum-Hitit Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Öğretim Elemanı), Seçil Göven (Uzm. Sanat Tarihçi), Esra Erkan (Sanat Tarihçi) (Çorum Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi), Mustafa Kavaklı (Jeolog), Elif Nur Baydın Kavaklı (Jeolog), Evrim Savran (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğrencisi), Nur Efşan Bağdagül (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğrencisi), Emir Miraç Sünnetçi (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğrencisi), Doğukan Taşdemir (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğrencisi), Oğuzhan Çalışkan (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğrencisi), Semi Boğaç Gürdal (Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğrencisi), Vedat Tan (Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü), Ataberk Bal (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Öğrencisi) katılmıştır.

³ Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 30.11.2023 tarih ve E-86607758-755.04-355126 sayılı yazıları gereğince verilen izin.

⁴ Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, KVMGM Kazılar Daire Başkanlığına, Çorum Valiliğine, Çorum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne, Çorum Müze Müdürlüğüne, Alaca Kaymakamlığına, Çorum Belediye Başkanlığına, Alaca Belediye Başkanlığına, Alaca İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne, Alaca İlçe Jandarma Komutanlığına, Alacahöyük Jandarma Karakol Komutanlığına, Alaca Mahmudiye Köyü Muhtarlığına ekip elemanları olarak sonsuz şükranlarımızı sunarım.

Çalışmada; 24 (22 Sikke+1 Kemik Alet+ 1 Kase (14 Parça) Etütlük Eser ve 65 Adet Amorf Seramik, İnsan İskeletleri Çorum Müze Müdürlüğüne teslim edilmiştir. Kalehisar kazı alanında kazı öncesinde gerekli incelemeler yapılarak, yapıların ve alanın son durumu incelendi. Kazı alanında (112/262) numaralı parselde ot, diken vb. temizlik çalışmaları yapıldıktan sonra çalışmalara başlandı (Harita:1, Resim:1).

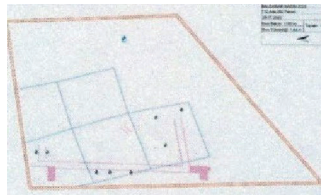

Resim:1

Resim:2

Resim:3

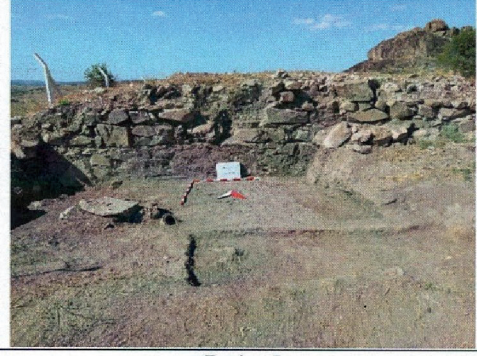
Geçen yılki çalışmaların devamı özelliğinde ağırlıklı olarak B2 açması ve devamında B4 açmasına devam edildi. (Çizim:1, Resim:2-8). Olası yapının kuzey ve güney yönlerinde sonradan defnedildiği düşünülen mezar yapılarının temizlik ve kazı faaliyetleri bu yönüyle önem taşımaktadır. 25.07.2023 tarihinde B2 açmasında 946 kodunda bezemeli bir seramik parçası, B4 açmasında da 1.7x 2.0x 0.2 cm. boyutlarında bir sikke ele geçti (Resim:9,10). Yüzeyde 2019 yılından itibaren yaptığımız yüzey araştırmalarında elde edilen seramiklerin sağlam ve benzer örneklerine kazı buluntularında da rastlanması (Şahin, 2024) kazısı yapılan olası yapının işlevinin belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır. 2022 yılında ele geçen sağlam durumda ki kandil (Resim:11,12) bunun en güzel örneğini oluşturma, 2023 yılı çalışmaları bu yönden de önem taşımaktadır.

Çizim: 1

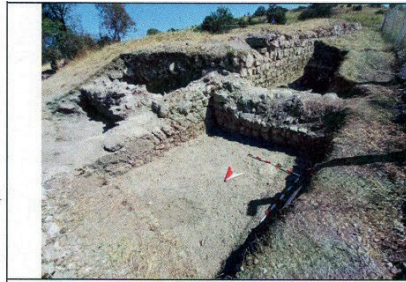
Resim:4

Resim:5

Resim:6

Resim:7

Resim:8

Resim:9

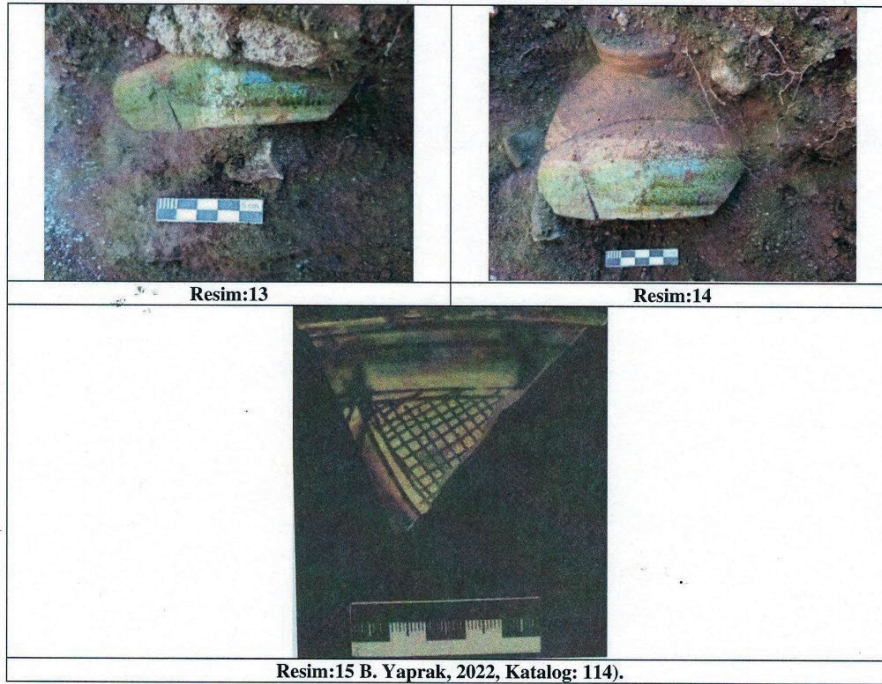

Resim:10

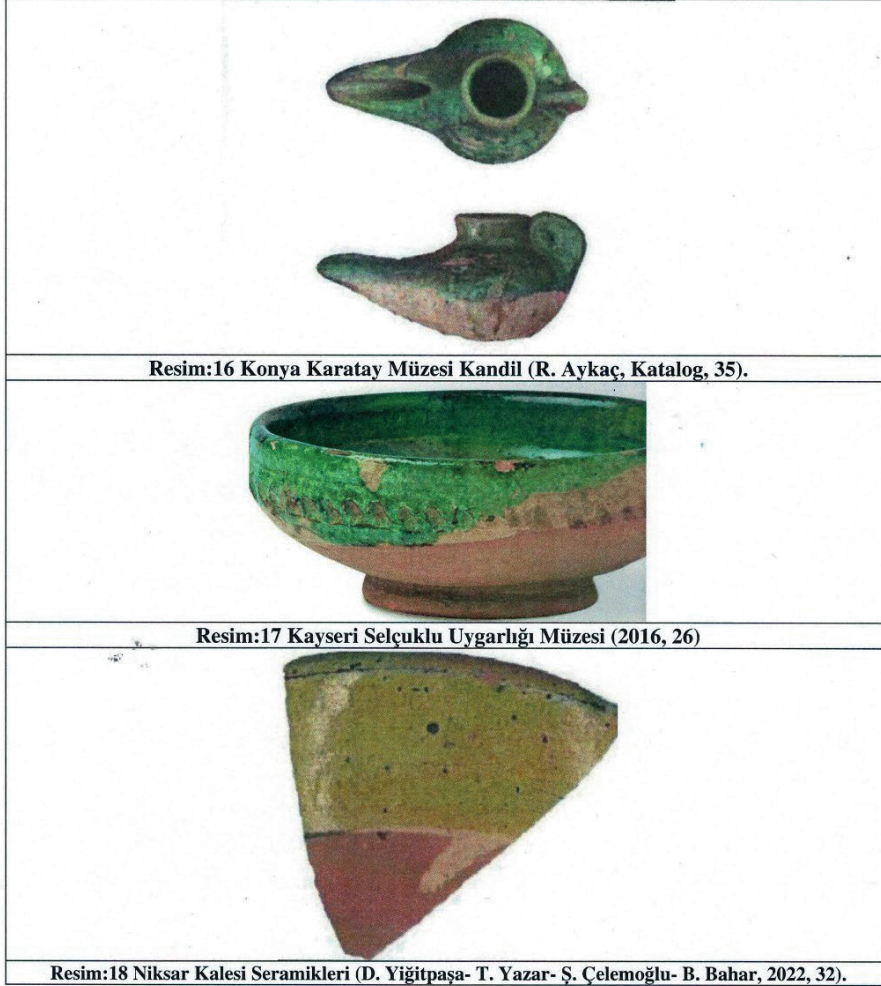
Kazı faaliyetleri ilerlediğinde ortaya çıkan duvar yapılarının yapım teknikleri Medrese, kervansaray hamam ve Alaca Hüseyin Gazi Medresesi ile karşılaştırıldı. Dolayısıyla dönemi ve özgünlüğü konusunda daha iyi fikir edinildi. Medrese, kervansaray ve hamam yapısı ile birlikte kazısı yapılan olası yapının Kalehisar kentindeki önemli yapılardan birisi olduğu fikri edilmektedir. Yapının konumu, büyüklüğü ve ele geçen buluntular bunu kanıtlar durumdadır.

Kazı çalışmalarının devamında 31.07.2023 tarihinde B2 açmasında ki çalışmalara devam edildi ve B2-B3 açması sınırında batı duvarı önünde 887 kodunda beş parçadan oluşan seramik kap ortaya çıkarıldı (Resim:13,14). Yeşil renkli sırlı kap parçası kırık parçalardan oluşsa da biraz önce değindiğimiz gibi Kalehisar'ın seramik üretimi konusunda çok iyi fikir veren örnekler durumdadır. Kandil ile söz konusu kap parçalarının hemen hemen aynı yerden çıkmaları ilerisinde de benzer örneklerin çıkacağı yönünde güçlü veriler durumdadır. Kazı çalışmalarının 2023 ve ilerleyen yıllarda kazı çalışmaları bunu gösterecektir (Meinceke, 1976)⁵.

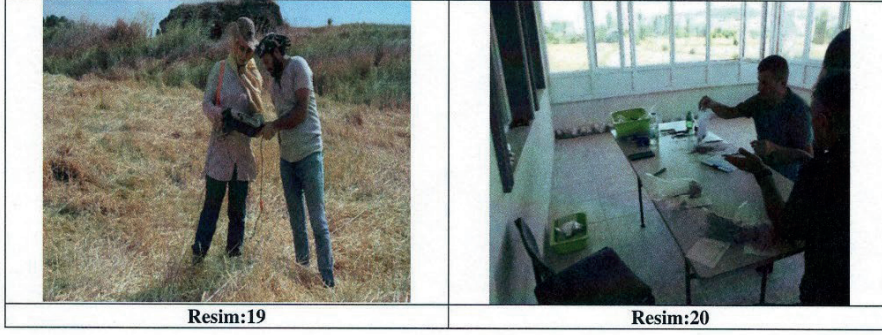

⁵ M. Meinceke'nin, Kalehisar'da iç yüzeyi çini bezemeli bir yapıdan söz etmesi bu yönden önemlidir.

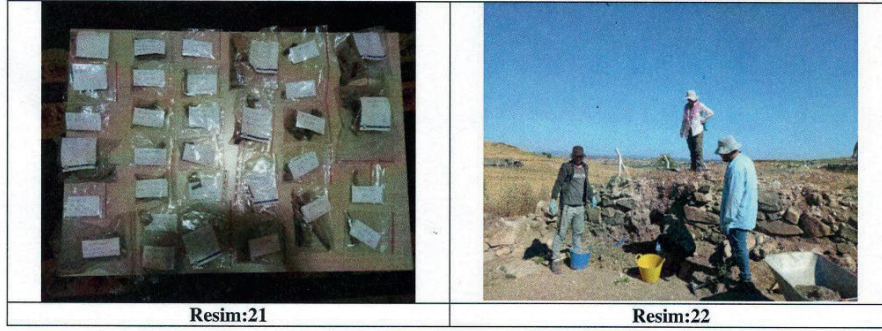
Sağlam durumda kandil ve seramik parçalarının Konya, Kayseri ve Niksar buluntuları ile benzerliği (Resim:15-18) dönem sanatına katkı sağlaması anlamında önemli olmakla birlikte bu durum Kalehisar'ın önemli bir seramik ve çini üretim yeri olmasından kaynaklanmaktadır. 2019-2023 yılları arasında yapılan çalışmalarda çok sayıda seramik ve çini parçalarının ele geçmesi kanıtlayıcısı durumundadır (Şahin, 2024). Aslında bu durum Amasya ve Tokat'ta kullanılan çinilerin kaynağının belirlenmesi bakımından da önemlidir.

2019 yılında gerçekleştirdiğimiz jeo- fizik (manyetik) çalışmalar Kalehisar'ın Anadolu Selçuklu dönemi özelliklerini taşıyan bir kent olduğunu, bilinen yapıların dışında daha fazla yapının belirlenmesine olanak sağlamıştır. Bu nedenle olanaklarımız ölçüsünde jeo- fizik çalışmalarının yapılması kentin büyüklüğü ve yapıları konusunda da kanıt oluşturacağı için çok önemlidir. Bu amaçla 2023 yılı içerisinde de daha öncesinde belirlenen 271, 274 ve 275 numaralı alanlarda çalışmalara devam edilmiş, 01.08.2023 tarihinde 112/272, 274, 262 parsellerde jeo-fizik (Proton Procession Manyatometrisi) çalışmaları gerçekleştirilmiş (Resim:19), verilerin değerlendirmeleri devam edilmektedir.

Anadolu Selçuklu Dönemi Arkeolojik çalışmalarının önemli bir örneğini oluşturan Kalehisar kentinde Arkeo- zoolojik çalışmalara da yer verilmiş⁶, bu yönden kazı sırasında elde edilen hayvan kemik parçaları üzerinde bilimsel çalışmalar yapılarak, dönem içerisinde ki verilerin bu yönden güçlenmesi sağlanmıştır (Resim:20,21).

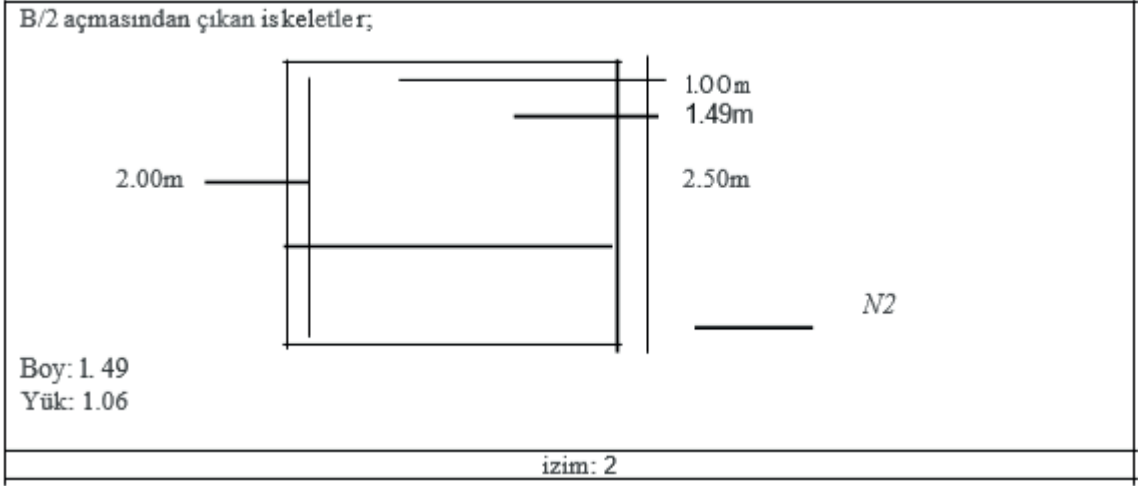

B4 açmasında tespiti yapılan mezar yapısı üzerinde Antropolojik çalışmalar gerçekleştirilmiş (Çizim:2 Resim:22-28), mezar yapısı içerisinde 40-45 yaşlarında bir erkek iskeleti olduğu anlaşılmış, daha sonrasında yapılan Karbon 14 testleri sonucunda 1230-1243 (%21,9), 1257-1277 (%46,3), 1225-1279 (%95,4) oranları belirlenmiştir⁷. Mezar yapısında ahşap izlerine rastlanması tabut içerisinde defnedildiğini, kireç kalıntılarında ise salgın bir hastalıktan dolayı yaşamını kaybettiği sonucuna varılmıştır⁸. Anadolu Selçuklu Döneminde XIII. yüzyıl içerisinde olasılıkla bu bölgede de salgın hastalıkların olduğu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda belirtilmektedir (Arık, 1991, 22-51). Bölgenin tarihsel yapısı ve sanatsal ortamının anlaşılmasına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

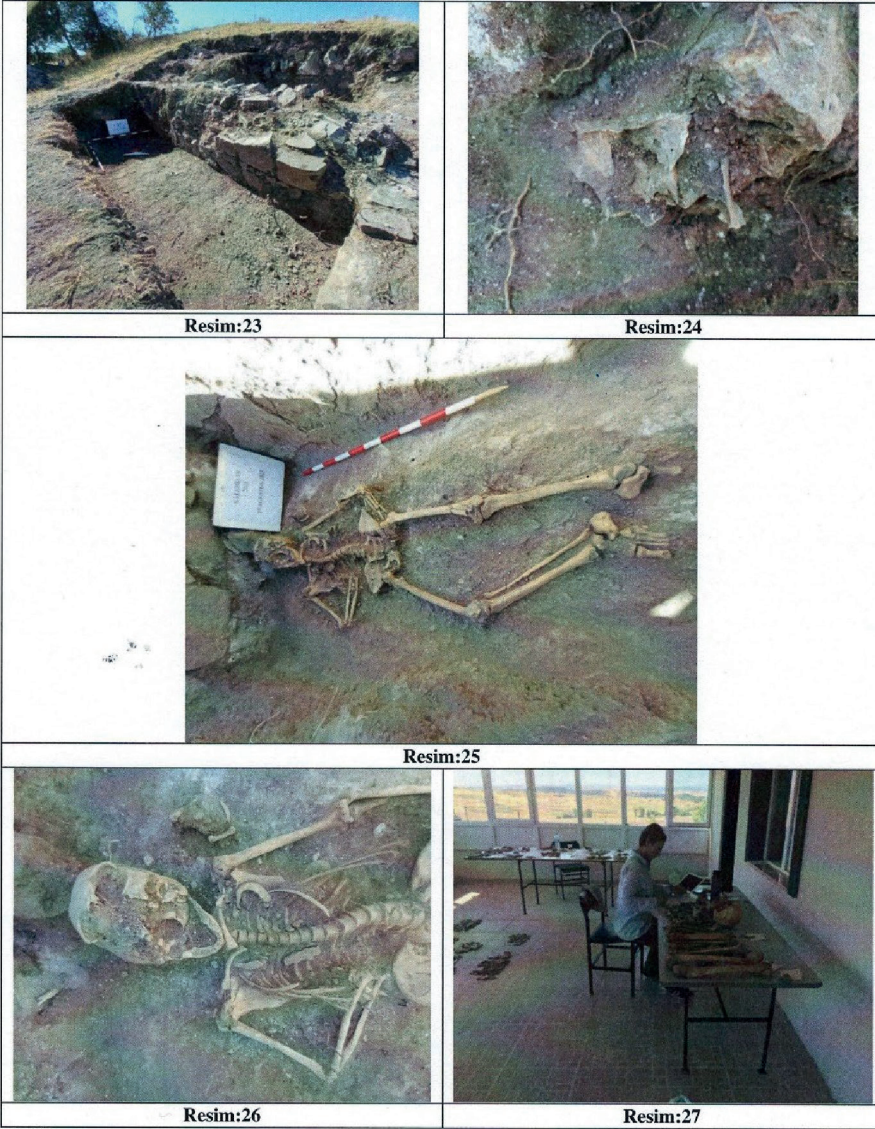
⁶ Söz konusu çalışmalar, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Erkut Kara ve aynı fakülte öğrencisi Ataberk Bal tarafından yapılmış, bilimsel incelemeler bu yönde sürmektedir. Kendilerine çalışmalarını ve katılımları için teşekkür ederim.

⁷ TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezinin (MAM) 29109288-125.05-4285/29281 numaralı raporu.

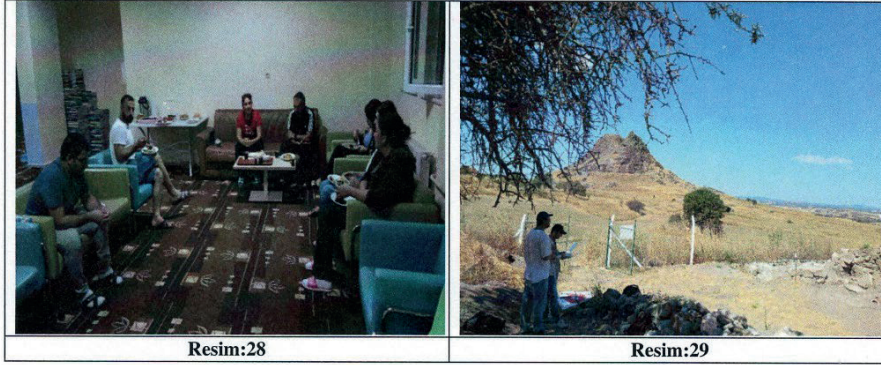
⁸ Selçuklu Öncesi Anadolu'sunun düşünce ve inancının bunda etkili olabileceği düşünülmektedir. 2024 yılı çalışmalarında bu yönde ele geçen buluntular daha da zenginliği göstermekle birlikte bu yönde çalışmalarımız sürmektedir.

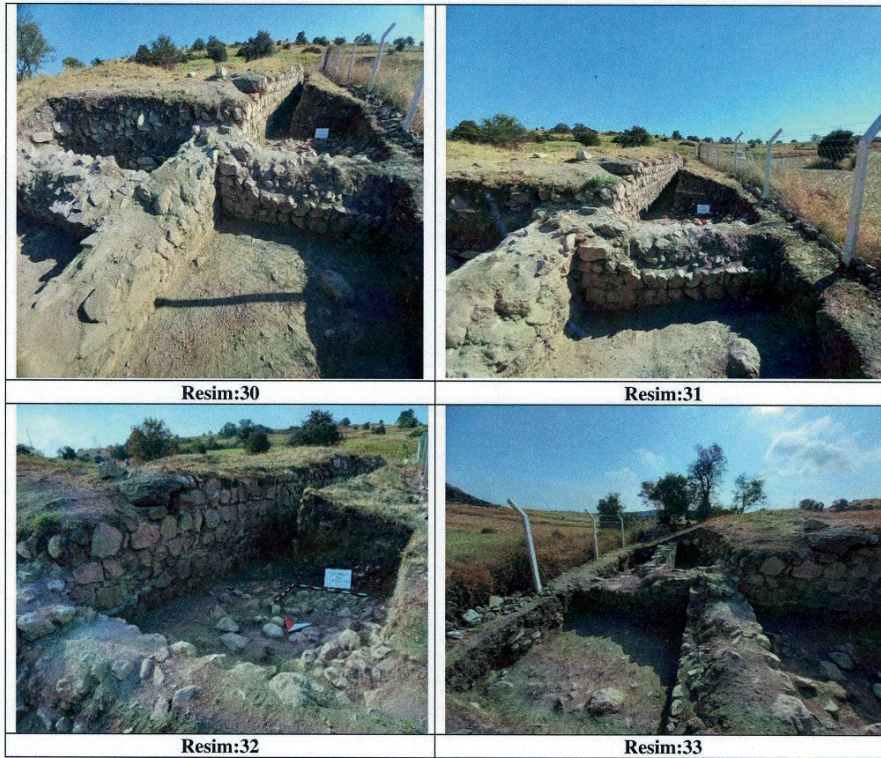
1684

Kalehisar Ören yeri arkeolojik çalışmalar içerisinde kazı alanının incelenmesine yönelik olarak haritalama (Resim:29) ve bu konudaki bilimsel çalışmaların devam etmesi alanın incelenmesi bakımından çok önemlidir. Özellikle hava fotoğrafları yoluyla yeni yapıların varlığını tespit etmeye yönelik çalışmalar bu yönden önemlidir. Diğer yandan Anadolu Selçuklu dönemi özelinde Orta Çağ Anadolu Arkeolojisinin yapılması, uygulanması ve bu yönden de önemli alanların başında gelen Kalehisar çalışmaları bu yönden büyük önem taşımaktadır.

B2 ve B4 açmalarında çalışmaların devamı sonucunda özellikle B2 açmasında ki mimari yapılanma daha iyi bir şekilde belirmeye çalışıldı (Resim:30-33). Yapının plan ve mimari özelliklerinin ortaya konulması, yapının işlevsel özelliği konusunda fikir edinebilmek olanağı gelişmektedir. Kazı çalışmaları ilerlediğinde daha somut veriler elde edilecektir.

⁹ Söz konusu çalışmalar Hitit Üniversitesinden Dr. Öğr. Üyesi Nurullah Alkan ve Dr. İbrahim Ozulu tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmaları için kendilerine teşekkür ederim.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız yapı (112/262 parsel) Kalehisar kentinin önemli yapılarından birisi olduğunu, Medrese- Kervansaray ile büyüklüğü/boyutları (yaklaşık 25.00x25.00 m.), aynı düzlem üzerinde olması ve buluntuların zenginliği gösteriyor (**Harita:1, Resim:1, 6, 29, 30, 32**). Ayrıca 2019 yılında yaptığımız jeo-manyetik araştırmalar sonucunda belirlenen yapıların yoğun olduğu merkezde burası yani medrese- kervansaray-hamam ve 262 numaralı parselin arasında kalması, kentin bir anlamda merkezini oluşturduğu kanısını güçlendirmektedir.

Dolayısıyla şu anda han/saray (?) olduğu düşünülen yapının belirlenen kısımlarının varlığı, ileride yapılacak çalışmalar ve kentin öneminin ortaya konulması yönünden de önem taşıyor. Daha da önemlisi kent olduğu düşüncesinin kanıtını oluşturuyor. Özellikle çini ve sırlı seramik ve gelişmiş kalitede seramiklerin varlığı bu yapının önemini yine ortaya koyuyor. Diğer yandan duvar örgü tekniği yönü ile de medrese, han ve 112/264 numaralı parseldeki yapının duvar örgü tekniği de moloz taş+ kırma taşın dönüşümlü kullanılması yönüyle benzerlik göstermesi aynı süreçte, XIII. yüzyılın içerisinde yapıldığı düşüncesini vermektedir. Doğallıkla ilerideki süreçte yapılacak arkeolojik kazı çalışmaları ile söz konusu yapının işlevsel özelliğinin belirginleştirilmesi yapı ile ilgili daha geniş değerlendirmelerin yapılmasını sağlayacaktır.

Çorum'da günümüze gelebilen iki medreseden birisi olan (-diğeri Alaca Hüseyin Gazi Medresesi) ve Kalehisar ören yerinin önemli yapılarından olan medresenin restorasyon çalışmaları yapının korunması yönünden için çok büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle 10.08.2021 ve 01.09.2022 tarihinde Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü yetkilileri ile yapılan görüşmelerde, medresenin güçlendirilmesi ve ileride yapılacak olan restorasyon çalışmaları konusunda değerlendirmeler yapılmış, **2023 ve ilerleyen süreçte** devamı yönünde karara varılmış, 2024 yılında da tır.

Kazısı Yapılan Yapı (H/I 7-8, 9-10) (112/262) ile İlgili Saptamalar ve Öneriler

05 Ağustos 2022- 09 Eylül 2022 tarihleri arasında yapılan çalışmalar 2863 sayılı yasanın 35. Maddesine uygun olarak yapılmıştır. Yukarıda açıklamaya çalıştığımız yapı Kalehisar kentinin önemli yapılarından birisi olduğunu, Medrese- Kervansaray ile büyüklüğü/boyutları (yaklaşık 25.00x 25.00 m.), aynı düzlem üzerinde olması ve buluntuların zenginliği gösteriyor. Ayrıca 2019 yılında yaptığımız jeo-manyetik araştırmalar sonucunda belirlenen yapıların yoğun olduğu merkezde burası yani medrese- kervansaray ve 262 numaralı parselin arasında kalması, kentin bir anlamda merkezini oluşturduğu kanısını güçlendirmektedir. Kazısına başlanan alanda 112/262 tespit edilen yapının varlığı son derece önemlidir. Bu nedenle kazı sırasında elde edilen mimari, seramik, sikke ve insan iskeletleri Kalehisar'in verilerini her yönden güçlendirmektedir. Bu nedenle ilerleyen süreçte arkeolojik kazı çalışmalarının sürmesi kentin öneminin ortaya konulması bakımından önemlidir.

Çalışma süreci içerisinde; gerek kazı sırasında gerekse değişik yerlerden elde edilen seramik, sırlı tuğla ve çiniler ile sikkelerin çizim ve fotoğrafları çekilerek belgelendirilmesi yapılmış, bilimsel ortamlarda sunulması yönünde çalışmalar sürmektedir.

Kalehisar ören yerinde kent özelliği gösteren yapılar topluluğu; özelinde Orta Karadeniz, genelinde de Anadolu Selçuklu dönemi ve devamında kentsel tasarım hakkında ayrıntılı bilgi vereceği için çok önemli bir yere sahip durumdadırlar. Medrese, han/kervansaray, hamam, mezarlık alanı ve çini fırınlarının varlığının belirlenmesi kentin ayrıcalıklı bir önem kazanmasına neden olmaktadır.

Kalehisar (Karahisar) önemli bir Selçuklu kenti olması yanı sıra aynı zamanda bir çini merkezi. Cami, medrese, han gibi çeşitli yapıların görüldüğü kent üzerinde, farklı yapı tiplerinin belirlenmesi için kent üzerindeki çalışmaların sürmesi gerekli. Ayrıca Kalehisar darplı sikkeler de belki çalışmalar sonucunda ortaya çıkabilir. Yapıların kaliteli işçilik yansıtmaması ayrı bir konu olmakla birlikte hiç birisinde çini görülmemesi üzerinde düşünülmesi, diğer deyimle nedenlerinin ortaya konulması gereklidir. Amasya’da Burmalı Minare Camisinin mihrabı ve Amasya Gök Medrese Camisinin türbesinde çini kullanılması Kalehisar bağlantısını akla getiriyor. Medrese açık avlulu, iki eyvanlı ve tek katlı olması yönü ile Sinop Pervane Medresesi ile benzerlikler gösteriyor. Dolayısıyla Çorum/ Kalehisar- Sinop ilintilerini de sağlayabilmek mümkün görünüyor.

İleride ki çalışmalar için arkeolojik kazı, jeo-fizik ve mevcut yapıların korunması için restorasyon çalışmalarının yapılması çok önemlidir. Kazı çalışmalarınız sırasında medresenin restorasyonu için Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğünden gelen yetkililer ile gerekli görüşmeler yapılmıştır. Zamanla belirli bir program içerisinde yapılacak çalışmalarla kültürümüze, Kalehisar Anadolu Selçuklu kenti olarak kazandırılacak veriye sahiptir. Orta Karadeniz bölgesinde Anadolu Selçuklu dönemine ait bir kentin varlığı, kent modeli ortaya çıkarılmış olacak, Çorum ve çevresinde bilinenin aksine Anadolu Selçuklu döneme ait zengin bir kültürel yapılaşma ortamının belirlenmesi sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

Arık, Feda Şamil (1991). “Selçuklular Zamanında Anadolu’da Veba Salgınları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.15, S.26, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi Yay., s.27-57.

Aykaç, Razan (2017). *Konya Karatay Müzesindeki Anadolu Selçuklu Dönemi Seramik Kandiller*, Konya: Palet Yayınları.

Meinecke, Michael (1976). *Fayencedekorationen Seldschuischer Sakralbauten in Kleinasien*, Tell:I-II, Tübingen: Deutsches Archaologischen Mitteilungen Beiheft 13.

Orhan, B. Yaprak., (2022). *Divriği Kalesi Kazıları –Boyalı Kazıma Teknikli Özel Bir Grup Seramik-*, Ankara: Myrina Yayınları.

Selçuklu Uygarlığı Müzesi / Museum of Seljuk Civilization (2016), Haz. S. Özgöncü, Prof. Dr. S. M. Topçu, F. Gündüz, G. Bostancı, S. Karaarslan, S. Yay., Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Şahin, Mustafa Kemal (2008). “Çorum- Merkez Cemilbey Köyünde Bir Selçuklu Camisi”, *Uluslararası Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Çorum Sempozyumu, 23-25 Kasım 2007, C.II.*, Çorum: Çorum Belediyesi Yayınları, s.641-655.

Şahin, Mustafa Kemal (2018). “Çorum ve Çevresinde Anadolu Selçuklu Dönemi Düşünce ve Kültürünün Oluşumunda Bazı Yapılar Üzerine Yorumlamalar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ) Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ağustos 2018, S.44, s.177-200

Şahin, Mustafa Kemal (2014). “Orta Karadeniz Bölgesinde Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemine Ait Yapıların Çözümlemeli Plan İrdelenmesi”, *I. Uluslar arası Selçuklu Sempozyum Selçuklu Tarihi Kültür ve Medeniyet (Bildiriler II)*, 27-30 Eylül 2010- Ankara: Kayseri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.369-419.

Şahin, Mustafa Kemal (2019). “Orta Karadeniz’de Anadolu Selçuklu Dönemi Yapıları: Çorum- I Yüzey Araştırması”, 40. Uluslar arası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, 7-11 Mayıs 2018 Çanakkale/ Scientific Committee of 40th International Symposium of Excavations, Surveys and Archaeometry, 36. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, C.3, 07-11 Mayıs 2018 Çanakkale, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s.135-150.

Şahin, Mustafa Kemal (2021a). “Orta Karadenizde Anadolu Selçuklu Dönemi Yapıları: Çorum-I Bölgesi Yüzey Araştırmaları”, *XXIII. Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları*, Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları, s.547-560.

Şahin, Mustafa Kemal (2021b). “2019 Yılı Kalehisar Yüzey Araştırmasında Elde Edilen Yeni Bulgular”, 24. *Uluslar Arası Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Kitabı*, Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi Yayınları, s.670-699.

Şahin, Mustafa Kemal (2022a). “2020 Yılı Kalehisar Yüzey Araştırmasında Elde Edilen Yeni Bulgular”, 25. *Uluslar Arası Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu/25. International Middle Ages Turkish Period Excavations History Of Art Researches (14-16 Ekim 2021)*, Ed. Ahmet Çaycı- Ahmet Yavuzylmaz, Konya: Necmeddin Erbakan Üniversitesi Yay., s.815-854.

Şahin, Mustafa Kemal (2022b). “2019-2020 Yıllarında Yapılan Çorum İli ve İlçelerinde, ‘Orta Karadeniz’de Anadolu Selçuklu Dönemi Yapıları’ Yüzey Araştırması (Çorum/ Alaca- Kalehisar) Çalışmaları”, *2019-2020 Yüzey Araştırmaları*, C.2, Ankara: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s.417-433.

Şahin, Mustafa Kemal- Çakan, Metin- Bilgin, Ali Rıza (2023a). “2021 Yılı Kalehisar Arkeolojik kazı Çalışmaları”, 26. *Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Kitabı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s.1158-1178.

Şahin, Mustafa Kemal (2023b). “Kalehisar Ören Yeri Kazı Çalışmaları (2019-2022)/ Excavation Works at Kalehisar Archaeological Site (2019-2022), *Cumhuriyetin Birinci Yüzyılında Anadolu’da Türk Dönemi Arkeoloji Çalışmaları*, Ed. Harun Ürer, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, s.605-620.

Şahin, Mustafa Kemal (2024), *Kalehisar Seramikleri Üzerine Ön Çalışma*, Konya: Literatürk Akademia.

Yiğitpaşa, Davut- Yazar, Turgay- Çelemoğlu, Şuayip- Bahar, Bilge., “2021 Yılı Niksar Kalesi kazısı Seramik Buluntuları Kap Tipleri”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, C.8, S.14, 25-56. <https://dergipark.org.tr/pub/karen/issue/69697/1067032>.